

SUSA (tapiserija)

izbor iz listova i časopisa

EPPOUR SI MUOVE...

Muhamet Pervić:

... Govoreći sasvim ovlašćeno renesansa koju je doživela naša književnost posle rata, renesansa u kojoj je polaritet „realističan“, „modernisti“ bio jedna značajna poluga, u suštini je zakasnelo prevazilaženje književnosti shvaćene duhom skromnog nacionalnog prosvjetiteljstva i zdravozravnjula natrunjenog estetičkom socijalističkog stvaralaštva. Ova obnova je rehabilitovala ili, tačnije, uvela u našu kulturnu klimu jedno savremenije, duhovno emancipovano shvaćanje fenomena književnosti; ona je razbila mnoge i mnogostrane predrasude i primativna gledanja na odnos književnosti i stvarnosti, izborila se za kulturni tretman kulture. Ona je sem toga uočljivo podigla pismenosnost i ukus, izostrišla kriterije, oformila izvesne pisce, otvorila „prozor“ prema tokovima drugih savremenih književnosti. To sasakovo nije malo, ali je ipak samo raščišćavanje terena i dobar uvod u sferu delikatnijih, fundiranih estetskih i idejnih opredeljenja. Iako je ova renesansa u svojoj suštini bila renesansa književnosti, kao artizam, ona nas je doveđa na prag jedne moguće obnove na planu ideja. Romani Dobrice Cosića, Radomira Konstantinovića, Oskara Đavića, Miodraga Bulatovića, Mihajla Lalijea, poezija Vaska Pope, Miodraga Pavlovića i drugih, izvesni radovi mladih ljudi u oblasti društvenih nauka, filozofije, na filmu, u pozorištu i kritici, nose u sebi misličku svežinu, moralnu hrabrost i koncepte dovoljne kao pretekst za novu fundamentalniju opredeljenju, za otvaranje novih tokova i pokretu u srpskoj književnosti.

Izvesno ravnodružuje istromot koji obeležava „književnu republiku“ u poslednjoj godini, govore o tome da je u pitanju delimična zasićenost i ponavljanje. Dalje sazrevanje i kristalizacija književne misli i atmosfera na istom polaritetu, sa istim temperaturama, sa istim sastavima i na istim pozicijama, očvidno je nemoguće. Izgleda da je prevazilaženjem jednog konzervativizma prevaziđen i jedan avangardizam i otuda nam izgledaju moguće i neophodne nove estetske platforme, književne grupe i pokreti, konfrontiranje i polarizacija na jednom dubljem i preciznijem planu. Misaona jednodušnost i unificiranost književne epohe, kako u pogledu jezika, forme, tematike, stava, nisu dobar znak za stanje u jednoj književnosti. I književna istorija pokazuje da su vrata budućnosti literature poglavito otvarali pokreti koji su istina u svojim redovima imali manje i više zaslužnih i sposob-

nih pojedinaca, ali su svi skupa zračili jednim duhovnim raspolaženjem koje je rastu umetnosti potrebitno kao vazduh i voda biljci.

Time što se težilo prevazilaženju jedne književne podjelenosti iz koje je iscrpeno sve što je moglo pogodovati plodnom razvitku književnosti nije se, prepostavljamo, težilo ukidanju svakog suprostavljanja ideja, koncepta, tendencija. Jer to bi znalo za blagodet mira i lagodnosti odreći se kretanja napred, za blagodet harmonije svesti orkestaru na jedan instrument.

Ideja o bezbožnom lagodnom sazrevanju duha drugo je lice otodoksnog načina mišljenja o stvarima umetnosti, jer, u krajnjoj liniji i ona se svodi na težnju za redom i stalnošću. Zameniti ortodoksim kompromizerom znači ostati pri istoj neprivatljivoj situaciji duhovne lenjosti i komoditeta, znači jedan defektan kriterij prevazići odsustvom kriterija, pseudo-polemičnost eliminisati eliminacijom polemike, odnosno umesto nivajacije u ime jednog nedovoljnog estetičkog principa vršiti nivajaciju nekriticom, eklektičnom interpretacijom umetničkih dela.

Pravi je trenutak da se u optičaj ubace nove ideje i inicijative i da se u tom smislu izvrši izvesno pregrupisanje. Najstarije generacije pisaca i poređ sjećaju dobre volje koju još uvek pokazuju, ne raspolažu više energijom potrebnom za književne bitke koje slede. Njih će ovoga puta morati da zameni uticaj i magnetska snaga njihovih knjiga i ideja koje su u njima zastupali. Na tapetu dana ostaje generacija pisaca afirmisanih posle rata, koji će se pošto utvrdi svoje međusobne sličnosti i razlike, nadamo se, preciznije odrediti i prema tendencijama i idejama generacije koja ih prati. Vreme koje ove dve generacije deli, kao i uslovi u kojima su se formirale i još se formiraju, odvije su bliški da bi se moglo govoriti o nekoj generacijskoj konfrontaciji. Pre bi trebalo prepostaviti polarizaciju po književnoj srodnosti, obrazovanju, ukusu, temperaturi. Možda će se naši časopisi već na jesen pojaviti kao glasila pisaca i kritičara sa punom svešću o tome šta se sa književnošću i od književnosti hoće.

Sigurno je međutim da Avangarda ne vaskrsava. Oma se mora regrutovati iz onih koji dolaze sa mlađešću, sa svežim i divljim vetrom i zanosom koji brzo trne. Njihova šansa je izuzetna: literatura je izborila svoj integritet i realnost je puna mogućnosti i izazova.

ANKICA OPREŠNIK

trenutak filmske svesti

(nastavak sa 11. strane)

ideje su u suštini tako prazne i ništavne, tako jalove i besmislene da već moramo ozbiljno da mislimo o pomanjkanju ukusa i intelektualnog nivoa. Citava gužva je izbila sa Slobodanom Perovićem oko snimanja filma „Ne diraj u sreću“, jer je otkažao ugovor o snimanju „Solinških atentatora“ da bi igrao ulogu u filmu koji je po nekakvoj ideji pravljjen za njega. I Šta je od svega ispal? Gledaoći su se za vreme filma hvatali za glavu: šta te filmadžije misle o nama! Jedna nerealna, besmislena zamisao o Juidima koji neće u nove stanove (!) terorizirala je gledače jednim nemogućim humorom, podnosiće im nešto što se kosi sa svim našim društveno-ekonomskim i psihološkim znanjima i iskustvima, a pre svega sa „stambenim znanjima“ i istrustvima. Čemu i kome je takav film bio potreban? Šta su autori hteli njime da kažu? Da se nasmeju stambenog „krizi“ i Juidima koji je doživljavaju, ili tek tako da ispričaju jednu nenormalnu priču koja bi mogla i „upaliti“ jer se odnosi na jedan veliki, večiti problem.

PROBLEM „NACIONALNOG STILA“

Neki kažu: bez nacionalnog stilista nema velike kinematografije. Ta kritikacija je po svojim pretensionama naopaka, jer u prvi plan ističe obavezu stvaranja nekakvog „nacionalnog stila“. Nacionalni stil, međutim, sam je posledica jednog poleta, jednog traganja, jednog kazivanja umetnika, koji se inspirišu sličnim temama i donose slične sadržaje. Zadatak i cilj umetnika, zbor tega, ne bi nikako trebalo da bude težnja ka stvaranju nacionalnog stila, nego upravo ono što je jedan stil prouzrokuje: ona strasna traganja po svim oblastima društvenih, duhovnih, političkih, istorijskih, estetskih, etičkih, filozofske i drugih aktiviteta savremene čoveka, što se projektuju u svetu umetničke lichenosti i što je njegovu potencijalnu, iako profesionalnu potrebu za kazivanjem.

Naša kinematografija bila je u jednom trenutku slabšina i naina, nevezna u filmskom jeziku i romantičarska po sadržini, i tada je na izvestan način odudarala od drugih kinematografija i po onome kako je shvatala film i Šta je u njemu donosila. Bile su to njene prve godine, njeni početni koraci, koji su se, istina, malo više odugedali tako da smo počeli da oduzimamo, ali u tim prvih godinama domaći film je izazivao dopadanje kod naše publike, jer je donosio nešto što se u tadašnjim filmovima nije moglo videti, jer je kazivao o nama i za nas. Početnička i mladalačka „Slavica“ ostala je simbol nečega što je specifično za naš film i za priču o našim ljudjima. Bolji strani filmova nikako nisu mogli da je zamene i da zauzmu njenje mesto, jer je ona i po temi i po sadržini bila za naše pojmove i želje nešto snažno i novo. Ljudi koji su imali više filmskih i opšte kulture i koji su mogli da se izdignu iznad važnosti trenutka imali su mnogo šta da joj zamere, ali nisu mogli da joj ospori šarm i mladalačku punoču. Bila je patetična i tragična, baš kao što su duh i ukus vremena iziskivali, ali bila je i sadržajna: donosila je jedno veliko i snažno uverenje ljudi koji su je pravili. Zbog toga je ona imala ono što je kasnije naša kinematografija retko uspevala tako plastično da ostvari: – nacionalni stil „Živeće ovaj narod“ nije nadmašio „Slavicu“, ali ju je nastavio, jer ga je slična vatra snage i ubedljiva stvara. „Barba Žvane“ i „Čudotvorni mač“ izazivali su aplaude publike i bili su popularni. Doduše, bilo je to takvo vreme. Ali iza toga je stajao trud i napor filmskih stvarača da izraze ono što godinama u sebi nose, da izraze punoču svog doživljaja i shvatanja naše revolucije; bilo je to stvaranje pre

svega njihova ljudska potreba i oni u tom trenutku nisu ni mogli drukčije da grade i drugo nešto da kazuju. Govoreći prema meri svojih individualnih potreba oni su morali da se izražavaju u ime publike, jer su u pravom smislu bili njeni sastavni deo, jer su ljudski mogli da poruče isto što i ona da o onim temama, koje su nas prvih portnatih godina preokupirale, kažu isto što i ona.

Kasnije je došla degradacija tema i degeneracija ukusa, pojedinci su počeli da stvaraju više po šablonom, a ne prema svojim dubokim životnim preokupacijama. Tada je naša kinematografija počela da se ponavlja i da stari, da se utapa u „improvizatori“ i provinčijsko samozadovoljstvo sitnim lokalnim uspesima i cifarski dekorisanim ispunjenjem plana“. Snimili filmove o borbi na jedan klisiran i šematičan način postalo je dosadno i anemično. Mi smo tada vapili: hoćemo savrmenu temu u našem savrmenom filmu. I nekoliko savremenih tema je uspeo, čak i vrlo uspeo: „Zenica“, „Subotom uveče“ i „H-8“, na primer. Ali poraz naše kinematografije, ukoliko se o porazu može govoriti, nije nastupio otuda što ona nije bila sposobna da se bavi savremenom temom, nego što njome nije htela da se bavi iz naše perspektive i što je samo pokusala da se uklapi u tok opštih filmskih tretmana. Ona je htela da uveze tude forma za naše sadržaje, tude motive za naše teme, tude probleme za našu problematiku. Veliki deo njenog neuspeha potiče upravo otuda što je pravila hibride na tlu koje je i istorijski, i etnički, i sociološki i psihološki na određen način formirano i ima sasvim drugačije duhovne tradicije i drugačije životne perspektive. „Ako pažljivo pogledamo proizvodnju (ne samo ovogodišnju) videćemo da je ona „sezonska“. Čak su svih filmova u vozovima, u vozovima, oko vozova, čas su svih na kiši, pre kiše, posle kiše, čas su svih „ratni“. Čas svih „komični“. Lakše ćete ih razdvojiti po ovim spoljnim efektima nego po sadržaju“, reka je reditelj Oto Deneš. Naši filmski stvaraoci su se isuviše nestvaralački poneli prema svom poslu. Trčali su za probitnim idejama, za lakin uspesima i brzim ostvarenjima. Bila je to, ustvari, ne kriza filma, nego kriza u sadržajima filmskih ljudi, kriza njihovih stvaračkih potencijala. Kvantitativna produkcija iscrpljivala se bez mnogo poradnje vatre, a ideal nije bio naći tu vatru, stvarati je i bogatiti je, nego brzo naći neku ideju i prekum putem nešto stvoriti. U suštini je to bila psihologija zamajivanja očiju, i svojih i tudiših, i ona se drastično odrazila u produkovanjima filmova koji nikome i ničemu ne služe, koji su samo proizvod loših procena i plitkih odusevlenja i jedne u suštini naivne orientacije koju sada nazivamo „orientacijom u prazno“.

Petar Milosavljević

„POLJA“ ureduju: Jasna MELVINGER, Miroslav EGERIC, Želimir PETROVIĆ, Ivan BAJNARIĆ, Petar MILOSAVLJEVIĆ i Milet RADOVANOVIC (Glavni i odgovorni urednik). Tehnička oprema: Láslo KAPITANJ, izbor likovnih priložnosti: Stevan STANIĆ.

List izdaje NIP „Progres“, Novi Sad.

Rukopise treba slati na adresu: Redakcija „Polja“, Novi Sad, Maksima Gorkog 20/I. tel. 57-897.

Neobjavljeni rukopisi se ne vraćaju. Preplata na 10 brojeva 500 din. Pojedini broj 50 din. Preplata se upućuje na adresu: NIP „Progres“, Novi Sad, teč. račun br. 151-11-1-514, sa naznakom za „Polja“.

Stampa „Forum“, Novi Sad.